

YAPON TILIDA EMOTSIYALARNI IFODALASHNING MILLIY- MADANIY XUSUSIYATLARI

<https://doi.org/10.24412/2181-1784-2026-21-114-119>

Mamurjonova Gulbaxor Rustambek qizi
TDSHU Sharq xalqlari tillari va
adabiyoti instituti qoshidagi
Yaponshunoslik oliy maktabi o'qituvchisi
e-mail: mamurjonovagulbahor@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada yapon tilida emotsiyalarni ifodalashning o'ziga xos milliy-madaniy va lingvistik xususiyatlari tadqiq etiladi. Yapon xalqining mentaliteti, xususan, "Wa" (uyg'unlik) tamoyili, "Honne" va "Tatemaе" tushunchalarining muloqot jarayonida emotsiyalarni jilovlash va bevosita ifodalashdagi o'rni tahlil qilingan. Shuningdek, maqolada yapon tiliga xos bo'lgan onomatopeik birliklar (Giseigo va Gitaigo) hamda "Amae" psixologik fenomeni orqali inson hissiyotlarining leksik-grammatik shakllanishi yoritib berilgan. Tadqiqot davomida sukunat (Ma) va noverbal muloqotning yapon emotsional madaniyatidagi ahamiyati ilmiy asoslangan.

Kalit so'zlar: Yapon tili, emotsiya, milliy-madaniy xususiyat, Honne va Tatemaе, Amae, onomatopeya, Gitaigo, lingvokulturologiya, muloqot etiketi.

АННОТАЦИЯ

В данной статье исследуются специфические национально-культурные и лингвистические особенности выражения эмоций в японском языке. Анализируется менталитет японского народа, в частности роль принципа «Wa» (гармония), а также понятий «Honne» и «Tatemaе» в сдерживании и непосредственном выражении эмоций в процессе коммуникации. Кроме того, в статье рассматривается лексико-грамматическое формирование человеческих эмоций через характерные для японского языка онomatopoэтические единицы (Giseigo и Gitaigo), а также психологический феномен «Amae». В ходе исследования научно обосновывается значение тишины («Ma») ¹ и невербальной коммуникации в японской эмоциональной культуре.

¹ Алпатов В.М. Япония: язык и культура. Москва 2008 г.

Ключевые слова: японский язык, эмоция, национально-культурные особенности, *Honne* и *Tatemaе*, *Amae*, ономапоея, *Gitaigo*, лингвокультурология, коммуникативный этикет.

ABSTRACT

This article examines the national-cultural and linguistic features of expressing emotions in the Japanese language. It analyzes the role of the Japanese mentality, specifically the principle of "Wa" (harmony), and the concepts of "Honne" and "Tatemaе" in controlling and indirectly expressing emotions during the communication process. Furthermore, the article highlights the lexical and grammatical formation of human feelings through onomatopoeic units unique to Japanese (Giseigo and Gitaigo), as well as the psychological phenomenon of "Amae." The research provides a scholarly basis for the significance of silence (Ma) and non-verbal communication within the Japanese emotional culture.

Keywords: Japanese language, emotion, national-cultural features, *Honne* and *Tatemaе*, *Amae*, onomatopoeia, *Gitaigo*, ethnolinguistics, communication etiquette

KIRISH

Til — bu millatning tafakkur tarzi, dunyoqarashi va ruhiyatini o‘zida mujassam etgan murakkab tizimdir. Yapon tili o‘zining struktura va semantik xususiyatlari bilan jahon tillari orasida alohida o‘rin egallaydi. Xususan, yapon madaniyatida emotsiyalarni ifodalash masalasi faqatgina lingvistik hodisa emas, balki chuqur ijtimoiy-psixologik jarayondir. Yapon xalqi asrlar davomida o‘zining ichki kechinmalarini tashqi dunyoga qay tarzda namoyon qilish bo‘yicha o‘ziga xos "emotsional etiket"ni shakllantirgan.

Ushbu maqolada yapon tilidagi hissiyotlarning ifodalanishi yapon jamiyatining Wa (和 - uyg'unlik) tamoyili asosida tahlil qilinadi. Yaponlarda shaxsiy emotsiyalar ko‘pincha jamoat manfaatlari va ijtimoiy tartibga bo‘ysundiriladi. Shu sababli, yapon tilining emotsional leksikasi ochiq bayon qilishdan ko‘ra, ko‘proq suhbatdoshga hamdardlik bildirish, vaziyatni yumshatish va noverbal ishoralarga tayanadi. Biz ushbu tadqiqotda yapon tilining o‘ziga xos terminologiyasi, onomatopeik birliklari va ijtimoiy-madaniy filtrlarini batafsil ko‘rib chiqamiz.

Psixologik Konsepsiya: *Amae* (甘え) va Bog'liqlik Tuyg'usi

Yapon tilining emotsional lug'at markazida Amae (甘え) tushunchasi turadi. Bu soʻzning etimologiyasi "shirin" degan ma'noni anglatuvchi Amai (甘い) soʻzidan kelib chiqqan.²

Mohiyati: Bu tushuncha insonning boshqalar tomonidan sevilish, tushunilish va qo'llab-quvvatlanishga bo'lgan ehtiyojini anglatadi. G'arbda mustaqillik (individulizm) qadrlansa, Yaponiyada o'zaro bog'liqlik (interdependent) muhim hisoblanadi.

Tildagi aks etishi: Masalan, yaponlar biror iltimos qilishdan oldin "Aete..." (敬えて - jur'at qilib...) yoki "Sumanai" (済まない - kechirasan, qarzdor bo'lib qoldim) kabi so'zlarni ishlatish orqali o'zlarining suhbatdoshga bog'liqligini va uning mehribonligiga umid qilayotganini bildirishadi.

Honne (本音) va Tatemaie (建前):

Yapon muloqot tizimining eng muhim jihati bu "ichki" va "tashqi" dunyo o'rtasidagi chegara hisoblanadi.³

Honne (本音): Bu soʻz Hon (本 - haqiqiy) va Ne (音 - tovush) kanjilaridan tashkil topgan bo'lib, insonning qalb tubidagi chinakam his-tuyg'ularini anglatadi. Buni yaponlar faqat juda yaqin doirada (Uchi - 内) namoyon qilishadi.

Tatemaie (建前): Bu "tashqi ko'rinish" yoki jamiyat tomonidan kutilayotgan xatti-harakatdir. Ijtimoiy vaziyatlarda (Soto - 外) yaponlar o'z g'azabi yoki xafaligini Tatemaie niqobi ostida yashirib, tabassum qilishlari mumkin.⁴

Ushbu xususiyat yapon tilida Keigo (敬語 - hurmat formasi) tizimining haddan tashqari rivojlanishiga olib kelgan. Inson o'z hislarini grammatik cheklovlar orqali jilovlaydi.

Onomatopeya: Hislarning Ovozli Tasviri

Yapon tili emotsiyalarni juda nozik farqlash uchun Gitaigo (擬態語) — holatni tasvirlovchi so'zlardan keng foydalanadi. Bu so'zlar hissiyotni vizual darajada his qilishga yordam beradi:

² Неверов С. В. Общественно-языковая практика современной Японии. — М.: Наука, 1982.

³ Неверов С. В. Общественно-языковая практика современной Японии. — М.: Наука, 1982.

⁴ 小野正弘 (Ono Masahiro). 『擬音語・擬態語 4500 日本語オノマトペ辞典』 (Giongo・Gitaigo 4500 Nihongo Onomatope Jiten). 東京: 小学館, 2007.

Ira-ira (イライラ): Biror narsa kutganingizdek bo'lmaganda yuzaga keladigan asabiylik.

Uki-uki (ウキウキ): Shunchalik xursand bo'lishdan "havoda uchib yurgandek" his qilish.

Ushbu so'zlarsiz yapon tilida emotsiyalarni to'liq ifodalab bo'lmaydi. Ular nutqni jonli va emotsional bo'yoqdor qiladi.

Noverbal Muloqot: Ma (間) va Ishin-denshin (以心伝心)

Yaponiyada "til — dushman" degan tushuncha mavjud. Shuning uchun ko'p narsa so'zsiz anglashiladi.

Ma (間): Bu muloqotdagi pauza, sukunatdir. Yaponlarda pauza — bu o'ylash va suhbatdoshning hissiyotini his qilish uchun berilgan vaqt.

Ishin-denshin (以心伝心): Bu ibora "qalbdan qalbgaga yetkazish" degan ma'noni beradi. Ya'ni, haqiqiy emotsiyalar so'zlar bilan emas, balki nigoh, nafas va umumiy muhit orqali uzatiladi.

Enryo (遠慮): O'z istaklarini tiyish, boshqalarga og'irlik qilmaslik uchun o'z emotsiyalarini cheklash.

Grammatik Shakllar va Emotsional Yuklama

Yapon tilida emotsiya nafaqat so'z (leksika) bilan, balki gapning grammatik yakuni bilan ham ifodalanadi. Bu "so'zlovchining munosabati" (modallik) deb ataladi.

Shakliy tugallanmalar: Masalan, gap oxiridagi ~ne (~ね) va ~yo (~よ) yuklamalari.

~ne (~ね): "Shunday emasmi?" degan ma'noni berib, suhbatdoshdan hamdardlik va tasdiq kutadi. Bu o'sha biz yuqorida aytgan Amae (甘え) tuyg'usining grammatik ko'rinishidir.

~yo (~よ): So'zlovchining o'z his-tuyg'usiga ishonchini va uni boshqaga yetkazish istagini bildiradi.⁵

Fe'l nisbatlari: Yapon tilidagi "Majhul nisbat" (Passive voice) ko'pincha "Azoblanish" yoki "Noqulaylik" emotsiyasini beradi. Masalan, "Yomg'ir yog'di" deyish o'rniga, "Ame ni furareta" (雨に降られた) — ya'ni "Men yomg'ir ostida qolib

⁵ 小野正弘 (Ono Masahiro). 『擬音語・擬態語4500 日本語オノマトペ辞典』 (Giongo・Gitaigo 4500 Nihongo Onomatopoe Jiten). 東京 小学館 2007.

(azoblandim/noqulay bo'ldim)" shakli ishlatiladi. Bu yaponlarning tabiat hodisalariga ham emotsional yondashishini ko'rsatadi.

Zamonaviy Yapon Tili: "Kawaii" (可愛い) Madaniyati va Digital Emotsiyalar
Bugungi kunda yaponlarning emotsional olami zamonaviy terminlar bilan ham boyigan.

Kawaii (可愛い): Bu shunchaki "yoqimli" degani emas, balki yaponlarning olamni ijobiy, zararsiz va himoyaga muhtoj deb qabul qilish emotsiyasidir.

Emoji (絵文字): Dunyo bo'ylab mashhur bo'lgan "Emoji" (E - rasm, Moji - belgi) aynan Yaponiyada paydo bo'lgan. Yaponlar o'zlarining murakkab va yashirin emotsiyalarini (Tatemae tufayli aytilmay qolgan hislarni) vizual belgilar orqali ifodalashga ehtiyoj sezganlar.

Emotsiyalarni Ifodalashda "Yuz" (Kao - 顔) va "Ko'z" (Me - 目)

Yapon tili frazeologiyasida tana a'zolari orqali hislarni berish juda kuchli:

Kao ga tatsu (顔が立つ): "Yuzi tiklandi" (Obro'si saqlandi, xursandchilik).

Me ga nai (目がない): "Ko'zi yo'q" (Biror narsani juda ham yaxshi ko'rish, unga nisbatan emotsional bog'liqlik).

Kuchi ga omoi (口が重い): "Og'zi og'ir" (Kamgap, ichki kechinmalarini tashqariga chiqarmaydigan inson).⁶

XULOSA

Yapon tilida emotsiyalarni ifodalashning milliy-madaniy xususiyatlarini o'rganish shuni ko'rsatadiki, bu til "kontekstga asoslangan" tildir. Unda so'zlarning lug'aviy ma'nosidan ko'ra, ularning qaysi vaziyatda va qanday ohangda aytilishi muhimroq.

Yapon tilida emotsiyalarni ifodalash — bu suhbatdoshni va jamiyatni hurmat qilish san'atidir. Milliy-madaniy xususiyatlar shuni ko'rsatadiki, yaponlar uchun emotsiyani jilovlash — zaiflik emas, balki kuchli iroda va yuksak madaniyat belgisidir.

Tatemae jamiyatni nizolardan saqlasa, Amae insonlar o'rtasida emotsional yaqinlikni ta'minlaydi. Gitaigo kabi leksik qatlamlar esa tilning boyligini va yaponlarning tabiat va inson ruhini naqadar nozik his qilishini namoyish etadi.

⁶ Неверов С. В. Общественно-языковая практика современной Японии. — М.: Наука, 1982.

Yapon tilini o'rganish — bu nafaqat lug'at yodlash, balki ushbu "sezilmas" emotsional qonuniyatlarni o'zlashtirish demakdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Алпатов В.М. Япония: язык и культура. Москва 2008 г.
2. Неверов С. В. Общественно-языковая практика современной Японии. — М.: Наука, 1982.
3. 小野正弘 (Ono Masahiro). 『擬音語・擬態語 4500 日本語オノマトペ辞典』 (Giongo・Gitaigo 4500 Nihongo Onomatope Jiten). 東京: 小学館, 2007.
4. Khalmurzaeva, N. (2022). ANALYSIS OF THE STUDY OF THE PHENOMENON OF “INTERCULTURAL COMMUNICATION”. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(Special Issue 22), 83-87.
5. Rikhsieva, G., Khalmurzaeva, N., Mirzakhmedova, K., Omonov, Q., Nasirova, S., & Khashimova, S. (2024). INTERACTIVE METHOD OF TEACHING OF PASSIVE VOICE IN JAPANESE LANGUAGE IN UZBEKISTAN. *JOURNAL OF LIFESTYLE AND SDGS REVIEW Учредители: Editora Alumniin*, 5(1), e04715.
6. Tursunova, N. (2021). Scope of Negation: Theory and Double Negatives. *Bulletin of Science and Practice*, 7(7), 419-424.
7. <https://www.jpf.go.jp/>
8. <http://www.wikipedia.org>.